

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
در رشته علوم تربیتی، برنامه ریزی آموزشی

موضوع:

مقایسه‌ی مزیت نسبی آموزش عالی و ارزش افزوده‌ای اقتصادی در
استان کردستان

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر ابراهیم صالحی عمران

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر احمد جعفری صمیمی

نام دانشجو:

جمال نیلی

شهریور ۱۳۸۸

تشکر و قدردانی

بیشتر از استادانه‌ای ارجمندم جناب آقای دکتر ابراهیم صالحی عمران که با صبر و حوصله

فراوان در تمام مراحل پایان نامه یاریم نمودند.

با سپاس فراوان از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر احمد جعفری صمیمی که از ارشادات

ایشان بهره‌های وافز برده‌ام.

این پایان نامه را تقدیم می‌کنم به کردستان عزیزم و آنانی که بسیار دوستشان دارم

پدرزحمگشتم

مادر مهربانم

همسرا و فایم

و

مآراز

فرزند دلبندم

چکیده:

بدیهی است سیاستگذاری صحیح در امر تخصیص منابع در آموزش عالی در مناطق مختلف، مستلزم آگاهی از بخش‌های اقتصادی مزیت دار مناطق از یک سو و شناخت توانایی‌های عرضه نیروهای متخصص توسط بخش‌های آموزش عالی از سوی دیگر است. این نیاز با توجه به خصوصیات ژئوپولیتیکی و اجتماعی استان کردستان و محرومیت دیرینه‌ای که با عث شده است این استان از نظر شاخص‌های توسعه انسانی از محروم‌ترین استان‌های کشور باشد، دوچندان است. بنابراین اهتمام به برنامه‌ریزی عالمانه، توسعه همه جانبه به طور کلی و توسعه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به طور خاص در این استان اولویت ویژه‌ای می‌طلبد. لذا در این پژوهش سعی شده که با استفاده از شاخص مزیت نسبی آشکار شده به عنوان شاخصی معتبر و کاربردی در زمینه سنجش مزیت نسبی که بر پایه داده‌های آماری در دسترس قابل محاسبه است، از یک طرف مزیت نسبی ارزش افزوده‌ای بخش‌های پانزده‌گانه اقتصادی استان کردستان و هفتاد و دو رشته فعالیت زیر مجموعه این بخش‌ها را در طول یک دوره چهارساله از سال ۱۳۸۲ تا سال ۱۳۸۵ محاسبه کرده و از طرف دیگر جهت آگاهی از میزان توسعه و گسترش رشته‌های موجود در آموزش عالی استان و آگاهی از توان رقابتی این رشته‌ها در سطح کشور، مزیت نسبی رشته‌های تحصیلی کاردانی و کارشناسی دانشگاه کردستان و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای دختران و پسران سنندج به عنوان مهمترین مراکز آموزش عالی دولتی استان کردستان نیز محاسبه شده است. با تطبیق این دونوع مزیت، مشخص شده که استان کردستان در طول دوره مورد بررسی بجز در بخش کشاورزی که دارای مزیت بوده در بخش‌های اقتصادی مهمی چون؛ صنعت، معدن، واسطه‌گری‌های مالی و حمل و نقل از مزیت نسبی برخوردار نبوده و این حکایت از وضعیت ضعیف اقتصادی استان داشته و محاسبه و تحلیل سهم و نرخ رشد متوسط ارزش افزوده‌ای بخش‌های اقتصادی استان نیز این مساله را تایید می‌کند. همچنین بررسی مزیت نسبی رشته‌های تحصیلی موجود در آموزش عالی استان نشان می‌دهد، اکثر رشته‌های تحصیلی موجود در طول دوره مورد بررسی دارای مزیت بوده اند، که بیشتر به علت محدودیت و عدم تنوع رشته‌های تحصیلی بوده است. بیشترین هماهنگی مزیت رشته تحصیلی با بخش‌های اقتصادی در رشته‌های مربوط به بخش کشاورزی بوده و در دیگر رشته‌های تحصیلی هماهنگی کمتری وجود دارد، لذا این طرح پژوهشی با توجه به بررسی‌ها به عمل آمده؛ استفاده از ظرفیت‌های آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای جهت تقویت و تنوع در رشته‌های کشاورزی و ماهیگیری، حرکت از سمت رشته‌های نظری و به سمت رشته‌های کاربردی مانند مددکاری اجتماعی و شیمی کاربردی در علوم انسانی و علوم پایه و تاسیس رشته‌های مانند مهندسی صنایع غذایی، صنایع چوب، معدن و نساجی را که در راستای بخش‌های اقتصادی مزیت دار استان کردستان است را به عنوان مهمترین پیشنهادها مطرح می‌کند.

واژگان کلیدی : مزیت نسبی آشکار شده، آموزش عالی، استان کردستان، رشته‌های تحصیلی، بخش‌های اقتصادی.

۱	فصل اول: کلیات تحقیق	۱
۱-۱	مقدمه	۱
۲-۱	بیان مساله	۲
۳-۱	اهمیت و ضرورت انجام تحقیق	۴
۴-۱	حدود پژوهش	۶
۵-۱	اهداف این پژوهش	۶
۶-۱	سوالات پژوهش	۶
۸-۱	ساختار پایان نامه	۷
۸	فصل دوم: مبانی نظری و ادبیات موضوع	۸
۱-۲	مقدمه	۸
۲-۲	سیر تحول در پیش بینی نیاز به نیروی کار	۱۰
۳-۲	رهیافت برنامه ریزی نیروی انسانی	۱۲
۴-۲	روش شناسی و الگوها	۱۳
۱-۴-۲	قاعده هاربیسون	۱۴
۲-۴-۲	الگو تین برگن	۱۶
۳-۴-۲	الگوی طرح مناطق مدیترانه ای (MRP)	۱۷
۴-۴-۲	روش پرس جو از کار فرمایان (فن دلفی)	۱۹
۵-۴-۲	الگوهای مقایسه ای	۲۱
۶-۴-۲	برآورد گذار از تحصیل به بازار کار (SWTS)	۲۱
۷-۴-۲	روش کادر گیری استاندارد	۲۲
۸-۴-۲	روش برون گیری	۲۴
۹-۴-۲	روش برآورد تقاضای اجتماعی آموزش عالی	۲۵
۱۰-۴-۲	الگوهای اقتصادی - ریاضی	۲۷
۱-۱۰-۴-۲	شبیه سازی پویا و چند بخشی	۲۸
۲-۱۰-۴-۲	الگوهای اقتصاد سنجی	۲۹
۳-۱۰-۴-۲	جدول داده ستانده	۳۰
۴-۱۰-۴-۲	الگوی زنجیره مارکف	۳۱
۱۱-۴-۲	مزیت نسبی و معیار مزیت نسبی آشکار شده (RCA)	۳۲
۵-۲	پژوهشهای علمی انجام شده قبلی در ارتباط با موضوع پژوهش	۳۳

«فهرست مطالب»

عنوان	شماره صفحه
..... ۱-۵-۲ تحقیقات داخلی	۳۳
..... ۳-۵-۲ تحقیقات خارجی	۳۴
..... ۶-۲-۲ سیمای عمومی استان کردستان	۳۶
..... ۱-۶-۲ ویژگی های جغرافیایی:	۳۶
..... ۲-۶-۲ جمعیت, نیروی انسانی و اشتغال	۳۶
..... ۱-۲-۶-۲ جمعیت	۳۶
..... ۲-۲-۶-۲ اشتغال	۳۷
..... ۳-۶-۲ بازرگانی	۳۷
..... ۱-۳-۶-۲ بررسی تعداد کارگاه های بازرگانی استان	۳۸
..... ۲-۳-۶-۲ بررسی وضعیت بازرگانی خارجی استان	۳۸
..... ۴-۶-۲ کشاورزی	۳۹
..... ۵-۶-۲ دامپروری و شیلات	۴۱
..... ۱-۵-۶-۲ دامپروری	۴۱
..... ۲-۵-۶-۲ شیلات	۴۱
..... ۷-۶-۲ صنعت	۴۲
..... ۸-۶-۲ معدن	۴۳
..... ۹-۶-۲ آموزش عالی	۴۵
..... ۱-۹-۶-۲ آموزش عالی بخش دولتی	۴۵
..... ۱۰-۶-۲ جمع بندی	۴۶
فصل سوم: روش تحقیق	
..... ۱-۳-۱ مقدمه	۴۷
..... ۲-۳-۱ نظریه های مزیت نسبی	۴۸
..... ۱-۲-۳-۱ نظریه مطلق آدام اسمیت	۴۹
..... ۲-۲-۳-۱ نظریه مزیت نسبی ریکاردو	۴۹
..... ۳-۳-۱ معیارهای اندازه گیری مزیت نسبی	۵۰
..... ۱-۳-۳-۱ معیار مزیت نسبی آشکار شده (RCA)	۵۱
..... ۴-۳-۱ کاربرد شاخص مزیت نسبی آشکار شده بالاسا در آموزش عالی	۵۴
..... ۵-۳-۱ روش پژوهش	۵۷
..... ۶-۳-۱ روش گردآوری اطلاعات	۵۷
..... ۷-۳-۱ مشکلات گردآوری داده های آماری در بخش آموزش عالی	۵۸
..... ۸-۳-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات	۵۸

۶۰	فصل چهارم: یافته های تحقیق و تجزیه و تحلیل آن
۶۰	۴-۱- مقدمه
۶۰	۴-۲- تحلیل یافته ها
۶۱	۴-۳- یافته‌های مزیت نسبی ارزش افزوده ای به تفکیک بخش های اقتصادی و رشته فعالیت زیر مجموعه آن
۶۱	بخش اول: بخش کشاورزی
۶۳	بخش دوم: بخش ماهیگیری
۶۴	بخش سوم: بخش معدن
۶۶	بخش چهارم: بخش صنعت
۶۸	بخش پنجم: بخش تامین آب، برق و گاز طبیعی
۷۰	بخش ششم: بخش ساختمان
۷۱	بخش هفتم: بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
۷۳	بخش هشتم: بخش هتل و رستوران
۷۴	بخش نهم: بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
۷۶	بخش دهم: بخش واسطه گری های مالی
۷۹	بخش دوازدهم: بخش اداره عمومی و خدمات شهری
۸۱	بخش سیزدهم: بخش آموزش
۸۳	بخش چهاردهم: بخش بهداشت و مددکاری اجتماعی
۸۴	بخش پانزدهم: بخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی
۸۶	۴-۴- بررسی مزیت نسبی رشته های آموزش عالی
۸۸	۴-۵- یافته‌های مزیت نسبی آموزش عالی به تفکیک نوع مرکز آموزش عالی، مقطع و رشته های تحصیلی
۸۸	۴-۵-۱- رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان؛ گروه علوم انسانی
۱۰۲	دانش آموختگان رشته های کاردانی گروه فنی مهندسی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج
۱۰۳	دانش آموختگان رشته های کاردانی گروه هنر آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج
۱۰۵	۴-۶- رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای پسران سنندج
۱۰۹	۴-۷- مقایسه مزیت نسبی آموزش عالی و ارزش افزوده ای اقتصادی به تفکیک بخش های اقتصادی
۱۰۹	۴-۷-۱- بخش کشاورزی
۱۱۰	۴-۷-۲- بخش ماهیگیری
۱۱۰	۴-۷-۳- بخش معدن
۱۱۱	۴-۷-۴- بخش صنعت
۱۱۳	۴-۷-۵- بخش تامین آب، برق و گاز طبیعی
۱۱۳	۴-۷-۶- بخش ساختمان

«فهرست مطالب»

عنوان	شماره صفحه
۷-۷-۴- بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها	۱۱۴
۸-۷-۴- بخش هتل و رستوران	۱۱۵
۹-۷-۴- بخش حمل و نقل، انبار داری و ارتباطات	۱۱۵
۱۰-۷-۴- بخش واسطه گری های مالی	۱۱۶
۱۱-۷-۴- بخش مستغلات کرایه و خدمات کسب و کار	۱۱۷
۱۲-۷-۴- بخش اداره عمومی و خدمات شهری	۱۱۷
۱۳-۷-۴- بخش آموزش	۱۱۸
۱۴-۷-۴- بخش بهداشت و مددکاری اجتماعی	۱۱۹
۱۵-۷-۴- بخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۱۲۰
۸-۴- جمع بندی و تحلیل کلی و طبقه بندی شده در مورد مزیت نسبی آموزش عالی و ارزش افزوده ای اقتصادی استان کردستان	۱۲۰
فصل پنجم: خلاصه، نتیجه گیری و پیشنهادها	
۱-۵- خلاصه تحقیق	۱۲۴
۲-۵- نتیجه گیری	۱۳۱
۳-۵- محدودیت های تحقیق	۱۳۷
۴-۵- پیشنهاد ها	۱۳۸

« فهرست جدول ها »

عنوان

شماره صفحه

جدول ها

۴۴	جدول (۱) معادن فعال و تنوع مواد معدنی استان کردستان.....
	جدول (۲) RCA و SRCA بخش کشاورزی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲
۶۱	.....
۶۳	جدول (۳) RCA و SRCA بخش ماهیگیری استان کردستان در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	جدول (۴) RCA و SRCA بخش معدن و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲
۶۴	.....
	جدول (۵) RCA و SRCA بخش صنعت و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲
۶۶	.....
	جدول (۶) RCA و SRCA بخش تامین آب، برق و گاز طبیعی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های
۶۸	۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	جدول (۷) RCA و SRCA بخش ساختمان و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های
۷۰	۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	جدول (۸) RCA و SRCA بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها در استان کردستان در طول سال های
۷۱	۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	جدول (۹) RCA و SRCA بخش هتل و رستوران و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های
۷۳	.....(۱۳۸۵-۱۳۸۲)
	جدول (۱۰) RCA و SRCA بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول
۷۴	سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	جدول (۱۱) RCA و SRCA بخش واسطه گری های مالی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های
۷۶	۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	سجدول (۱۲) RCA و SRCA بخش مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در
	طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲
	جدول (۱۳) RCA و SRCA بخش اداره امور عمومی، و خدمات شهری و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول
۷۷	سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
۸۱	جدول (۱۴) RCA و SRCA بخش آموزش و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....
	جدول (۱۵) RCA و SRCA بخش بهداشت و مدد کاری اجتماعی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال
۸۳	های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....

«فهرست جدول ها»

عنوان

شماره صفحه

جدول ها

جدول (۱۶) SRCA ، RCA بخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۸۴
جدول (۱۷) ویژگی های آماری دانش آموختگان مقطع کارشناسی دوره های روزانه در طول دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۸۷
جدول (۱۸) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۸۸
جدول (۱۹) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه علوم پایه در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۰
جدول (۲۰) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه فنی مهندسی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۲
جدول (۲۱) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه کشاورزی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۳
جدول (۲۲) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه هنر در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۵
جدول (۲۳) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۶
جدول (۲۴) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه علوم مهندسی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۷
جدول (۲۵) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه علوم مهندسی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۸
جدول (۲۶) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه هنر در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۹۹
جدول (۲۷) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۱۰۰
جدول (۲۸) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج در گروه علوم فنی مهندسی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۱۰۲
جدول (۲۹) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج در گروه هنر در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۱۰۳

« فهرست جدول ها »

عنوان

شماره صفحه

جدول ها

جدول (۳۰) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای پسران سنندج در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۱۰۵
جدول (۳۱) SRCA ، RCA و سهم دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای پسران سنندج در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۱۰۶
جدول (۳۲) سهم و نرخ رشد سالانه ارزش افزوده بخش های اقتصادی استان کردستان در طول دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	۱۲۲

«فهرست نمودارها»

عنوان

شماره صفحه

نمودارها

۶۲.....	نمودار (۱) RCA بخش کشاورزی و فعالیت های زیر مجموعه آن در سال های (۸۵-۱۳۸۲) استان کردستان.....	
۶۲.....	نمودار (۲) SRCA بخش کشاورزی و فعالیت های زیر مجموعه آن در سال های (۸۵-۱۳۸۲) استان کردستان.....	
۶۳.....	نمودار (۳) RCA بخش ماهیگیری و فعالیت های زیر مجموعه آن در سال های (۸۵-۱۳۸۲) استان کردستان.....	
۶۳.....	نمودار (۴) SRCA بخش ماهیگیری و فعالیت های زیر مجموعه آن در سال های (۸۵-۱۳۸۲) استان کردستان.....	
۶۴.....	نمودار (۵) RCA بخش معدن و فعالیت های زیر مجموعه آن در سال های (۸۵-۱۳۸۲) استان کردستان.....	
۶۵.....	نمودار (۶) SRCA بخش معدن و فعالیت های زیر مجموعه آن در سال های (۸۵-۱۳۸۲) استان کردستان.....	
۶۷.....	نمودار (۷) RCA بخش صنعت به طور کلی و فعالیت هایی از زیرمجموعه بخش صنعت که حداقل برای یک سال RCA آن ها بالاتر از ۱ بوده است.....	
۶۷.....	نمودار (۸) SRCA بخش صنعت به طور کلی و فعالیت های از زیرمجموعه بخش صنعت که حداقل برای یک سال SRCA آن ها مثبت بوده است.....	
۶۹.....	نمودار (۹) RCA بخش تامین آب، برق و گاز طبیعی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۶۹.....	نمودار (۱۰) SRCA بخش تامین آب، برق و گاز طبیعی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۰.....	نمودار (۱۱) RCA بخش ساختمان و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۱.....	نمودار (۱۲) SRCA بخش ساختمان و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۲.....	نمودار (۱۳) RCA بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲.....	
۷۲.....	نمودار (۱۴) SRCA بخش عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۳.....	نمودار (۱۵) RCA بخش هتل و رستوران و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۴.....	نمودار (۱۶) SRCA بخش هتل و رستوران و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۵.....	نمودار (۱۷) RCA بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۵.....	نمودار (۱۸) SRCA بخش حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	
۷۶.....	نمودار (۱۹) RCA بخش واسطه گری های مالی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵.....	

«فهرست نمودارها»

عنوان

شماره صفحه

نمودارها

۷۷.....	نمودار(۲۰) SRCA بخش واسطه گری های مالی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۷۸.....	نمودار(۲۱) RCA بخش مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۷۸.....	نمودار(۲۲) SRCA بخش مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۷۹.....	نمودار(۲۳) RCA بخش اداره امور عمومی، و خدمات شهری و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۰.....	نمودار(۲۴) SRCA بخش اداره امور عمومی، و خدمات شهری و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۱.....	نمودار(۲۵) RCA بخش آموزش و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۲.....	نمودار(۲۶) SRCA بخش آموزش و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۳.....	نمودار(۲۷) RCA بخش بهداشت و مدد کاری اجتماعی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۴.....	نمودار(۲۸) SRCA بخش بهداشت و مدد کاری اجتماعی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۵.....	نمودار(۲۹) RCA بخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۵.....	نمودار(۳۰) SRCA بخش سایر خدمات عمومی، اجتماعی شخصی و خانگی و فعالیت های زیر مجموعه آن در استان کردستان در طول سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۸۹.....	نمودار(۳۱) SRCA دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۱.....	جدول(۳۲) SRCA دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه علوم پایه در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۲.....	نمودار(۳۳) SRCA دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه فنی مهندسی در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۴.....	نمودار(۳۴) SRCA دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه کشاورزی در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۵.....	جدول(۳۵) SRCA دانش آموختگان رشته های کارشناسی دانشگاه کردستان در گروه هنر در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۶.....	جدول(۳۶) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۷.....	جدول(۳۷) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵
۹۸.....	نمودار(۳۸) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه کشاورزی در سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۵

«فهرست نمودارها»

عنوان

شماره صفحه

نمودارها

- نمودار(۳۹) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی دانشگاه کردستان در گروه کشاورزی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲ ..... ۱۰۰
- نمودار(۴۰) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲..... ۱۰۱
- نمودار(۴۱) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج در گروه فنی و مهندسی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲..... ۱۰۲
- نمودار(۴۲) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای دختران سنندج در گروه هنر در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲..... ۱۰۴
- نمودار(۴۳) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای پسران سنندج در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲..... ۱۰۵
- نمودار(۴۴) SRCA دانش آموختگان رشته های کاردانی آموزشکده ی فنی و حرفه ای پسران سنندج در گروه علوم انسانی در سال های ۱۳۸۵-۱۳۸۲..... ۱۰۷

فصل اول:

کلیات تحقیق

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

در دهه های اخیر نقش عامل انسانی در توسعه مورد توجه روز افزون قرار گرفته و حقیقت ساده‌ای که "مردم هم وسیله و هم هدف توسعه هستند" طی سالهای اخیر از پرده ی ابهام خارج شده و تقریباً پذیرش عام یافته است. در گذشته وقتی از سرمایه سخن به میان می آمد عمدتاً سرمایه های فیزیکی در مرکز توجه قرار می گرفت، ولی تجارب چند دهه ی اخیر به وضوح نشان داده که سرمایه ی انسانی علت تفاوت میان کشورها است. تداوم شرایط توسعه نیافتگی در کنار سرمایه های فیزیکی و مالی قابل توجه در برخی از کشورها این تجربه را اثبات نمود که بدون وجود سرمایه های انسانی مناسب نمی توان به تحقق توسعه اقتصادی پایدار امید بست (طالبی و صمدی، ۱۳۸۱). لذا برپایه چنین تفکری موسسات آموزش عالی در جوامع مختلف در سراسر دنیا توسعه یافته اند آنچنان که بلایت^۱ و دیگران گزارش کرده اند، تقریباً یک درصد جمعیت دنیا در دانشگاه هستند و همچنین تقاضای جهانی برای ورود به دانشگاه در بیست و پنج سال اول هزاره جدید ۳/۵ درصد در هر سال خواهد بود. به هر حال توسعه آموزش عالی در کشورهای مختلف و جوامع گوناگون هر چند بر اساس مدل های تئوریک مختلفی مورد تفسیر و بررسی قرار گرفته است. لیکن در این میان نظریه سرمایه انسانی پایه تحلیل اقتصادی گسترش آموزش عالی است. در واقع این دیدگاه رابطه مستقیمی را بین بازار و نیاز به نیروی انسانی آموزش دیده و گسترش دانشگاه ها تصور می کند و گسترش آموزش عالی را نتیجه نیروهای داخل سیستم آموزشی ندانسته بلکه محصول نیروهای خارج از آن و در نظام اقتصادی می داند (صالحی عمران، ۱۳۸۳). در این رابطه مشارکت نیروی انسانی متخصص دانشگاهی می تواند در فرایند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور نقش مهمی ایفا کند. به عبارت دیگر در اقتصاد مبتنی بر دانش^۲ که در آن دانش ایجاد شده به کلیه ی بخش های اقتصادی انعکاس و انتقال می یابد (جعفری صمیمی، ۱۳۸۳)، نیروی محرکه و عامل اساسی و نهاده اصلی فعالیتهای دانش و اطلاعات بوده و نهاده های سرمایه و کار و منابع طبیعی در درجه دوم قرار دارند (انتظاری، ۱۳۸۱). به همین جهت رابطه بین مشارکت نیروی انسانی متخصص دانشگاهی به عنوان یک

^۱Blit

^۲ Knowledge - Based Economy

شاخص توسعه علمی در توسعه اقتصادی- اجتماعی کشورها در سال های اخیر مورد توجه قرار گرفته است. به عبارت دیگر شواهد تجربی کشورهای مختلف جهان نشان می دهد که هرچه میزان مشارکت و اشتغال نیروی متخصص دانشگاهی در اقتصاد بیشتر باشد در این صورت این اقتصاد مبتنی بر دانش بوده و ما ناظر عملکرد مطلوب شاخص های توسعه اقتصادی- اجتماعی خواهیم بود (میرنیا و همکاران، ۱۳۸۰). هرچند امروزه دانش و مهارت و کاردانی مردم به طور روز افزون در اقتصاد جهانی ایفای نقش می کند (صالحی عمران، ۱۳۸۶)، اما باید بدانیم که آموزش عالی نه تنها به صورت مستقیم بلکه به صورت غیر مستقیم نیز بر رشد اقتصادی تاثیر گذار است و اثرات جانبی تحقیق و توسعه یا اثرات جانبی گسترش اکتشافات، اختراعات و نوآوریها را نیز به دنبال دارد (آدام، ۲۰۰۰). از طرفی دیگر آموزش عالی نقش برجسته ای در کاهش نابرابری های اجتماعی بویژه نابرابری های ناشی از پایگاه های قومی و اقتصادی ایفا می کند. آموزش عالی می تواند با فراهم کردن زمینه های تحرک اجتماعی و شغلی از نابرابری های اجتماعی بکاهد و به تعبیری، توسعه ی مرزهای دانش، گسترش دامنه علوم، آموزش مهارت های مطالعه و تحقیق، کمک به توسعه تحولات مثبت اجتماعی، ارتقای توسعه سیاسی شامل همگرایی ملی، جامعه پذیری سیاسی، مشارکت سیاسی، تحرک اجتماعی و ارتقای ظرفیت های سیاسی بخشی از پیامد های تعمیق بخش آموزش عالی محسوب می شود (علی بیگی، ۱۳۸۶). در واقع جامعه به دانشگاه به عنوان مقرر فرماندهی فکری خود می نگرد و از آن انتظار دارد با منابع بالقوه ی خود روند فعلی مشکلات را معکوس و تهدیدها را به فرصت های ارزشمند تبدیل کند (قوریچیان، ۱۳۸۳).

۱-۲- بیان مساله

حال دیگر نقش سرمایه انسانی برای رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی امری کاملاً پذیرفته شده است و به همین جهت در برنامه های توسعه کشور گسترش آموزش عالی به منظور برطرف نمودن نیازمندی های کشور به نیروهای متخصص مورد توجه قرار گرفته است اما دلایل مختلف مثل عدم تناسب میان افزایش عرضه نیروی انسانی در رشته های گوناگون با تقاضای مربوط به آنها و سرمایه گذاری نا کافی برای سطوح مختلف تحصیلی از جمله فارغ التحصیلان آموزش عالی باعث شده که شکاف میان عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص افزایش یابد و موضوع بیکاری فارغ التحصیلان آموزش عالی به عنوان یک معضل بازار کار مطرح گردد (گرایی نژاد و میرزایی نژاد، ۱۳۸۱). این پدیده یعنی بیکاری دانش آموختگان دانشگاهی در حدود اوایل دهه ۱۳۷۰ در کشور بروز کرده و هر ساله شدید تر شده است. ادامه روند فعلی نیز چشم انداز اشتغال آینده این گروه را تیره تر می نماید، این پیش بینی و استدلال ها و حساسیت های این گروه، لزوم برنامه ریزی اصولی و تدوین سیاست های دقیق برای تنظیم عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص را برای توجه بیشتر مسئولان و

برنامه ریزان مورد تاکید قرار داده است. لذا تحقق این امر نیازمند تولید اطلاعات و پردازش آن برای شناخت واقعیت های درونی است و عنصر پژوهش در کلیه ابعاد آن می تواند در تولید این اطلاعات و پردازش آن و چگونگی بکارگیری آن نقش کلیدی بازی کند (صبحی، ۱۳۸۱). در این راستا باید به این مساله مهم نیز توجه کرد که فقدان برنامه ریزی منطقه ای مناسب در دهه های گذشته، موجب افزایش اختلاف نرخ بیکاری و سهم شاغلین دارای تحصیلات عالی در بین استانهای مختلف شده است که نتیجه آن یا تشدید بیکاری فارغ التحصیلان یا مهاجرت آنها به شهرهای بزرگ شده است (فلیجی، ۱۳۸۱). لذا مقوله بازار کار و ایجاد تعدیل در این بازار در بطن خود نیاز به سیاستهای منطقه ای خاصی دارد (مک و سوالز، ۲۰۰۰) و هر چقدر ساختار اقتصادی یک منطقه کاملتر باشد، تراکم نیروی کار تحصیل کرده در آن منطقه بیشتر است (لین، ۱۹۹۲). لذا فقدان سیاست و استراتژی مناسب و کلان جهت راه اندازی، ایجاد و گسترش رشته های دانشگاهی در مناطق مختلف کشور باعث تخصیص غیر بهینه و غیر کارایی منابع مالی و فیزیکی در بخشهای آموزش عالی کشور شده است، پیامد این مساله در شرایط اقتصادی فعلی، عرضه مازاد نیرو در برخی از مناطق کشور می باشد (طالبی و صمدی، ۱۳۸۳)، و از آنجا که دولت و آموزش عالی بر یکدیگر اثر گذاشته، پس دولت یک مفهوم اساسی در فهم ماهیت نظام آموزشی است، زیرا مهم ترین تامین کننده ی امکانات مالی و قانون گذاری آموزش و پرورش و توسعه ی آن است (صالحی عمران، ۱۳۸۳). لذا عدم تناسب بین سرمایه گذاری در بخش های اقتصادی متقاضی نیروی انسانی متخصص (دانش آموختگان دانشگاهی) و سرمایه گذاری در راه اندازی، ایجاد و گسترش آموزش عالی باعث بروز عدم تعادل میان عرضه و تقاضای دانش آموختگان دانشگاهی در بسیاری از مناطق کشور شده است (طالبی و صمدی، ۱۳۸۳).

بنابراین توجه به الگوهای علمی برنامه ریزی نیروی انسانی که بخش عرضه و بخش تقاضا برای نیروی انسانی را به صورت هم زمان مورد توجه قرار دهد از اهمیت بسزایی برخوردار است. اما در رابطه با الگوهای علمی برنامه ریزی نیروی انسانی این نکته حائز اهمیت است که در طی نیم قرن گذشته الگوها و روش های متنوع وجود داشته و دوران تحول و تطور پر فراز و نشیبی را پشت سر گذاشته اند. بعضی از الگوها که در یک دوره بسیار مور توجه و استفاده برنامه ریزان بوده اند، در دوره ای دیگر منسوخ شده اند. سپس با گذشت زمان و تحولاتی که در عرصه ی گردآوری داده ها رخ داده و امکان بکارگیری روش ها و فنون جدید آماری و ریاضی فراهم شده، دوباره همان الگو با رهیافتی جدید و تغییراتی اندک در سر لوحه کار برنامه ریزان قرار گرفته اند (نادری، ۱۳۸۳). اگر بخواهیم برخی روش های برنامه ریزی نیروی انسانی را ذکر کنیم می توانیم به روش های زیر اشاره کنیم:

قاعده هاربیسون، الگوی تین برگن، الگوی طرح مدیترانه ای، روش پرس و جو از کارفرمایان، الگوی مقایسه ای، روش گذر از تحصیل به کار، روش کادریگری استاندارد، روش برون گیری، تقاضای اجتماعی، الگوهای اقتصاد- ریاضی و استفاده از روش مزیت نسبی آشکار.

که در این تحقیق از روش مزیت نسبی آشکار شده (RCA)^۱، استفاده خواهد شد. به طور کلی شاخص مزیت نسبی آشکار از دهه ۱۹۶۰ به بعد، به عنوان یک شاخص تعیین کننده رقابت پذیری، به طور وسیعی به کار گرفته شده است. محبوبیت این شاخص به این خاطر است که استفاده از آن نیاز به استفاده از روش های پیچیده آمار-ریاضی نداشته، ساده بوده و با استفاده از داده های آماری که به طور گسترده در دسترس می باشد، به آسانی قابل محاسبه است. علاوه بر آن از زیر بنای نظری محکمی نیز برخوردار است (ژیان، ۱۳۸۰). ضمناً توضیحات بیشتر در مورد این روش در بخش ادبیات موضوع آورده شده است.

بنابراین ما در این پژوهش از یک طرف بخشهای اقتصادی دارای مزیت استان کردستان (بخشهای دارای ارزش افزوده اقتصادی^۲ بیشتر و تقاضای بالاتر برای نیروی کار) را برآورد کرده و از طرف دیگر رشته های تحصیلی در سطح کاردانی و کارشناسی دارای مزیت در آموزش عالی دولتی استان کردستان (رشته های عرضه کننده نیروی کار بیشتر در سطح استان) را تعیین خواهیم نمود. این بررسی را در یک دوره چهار ساله (۸۵-۱۳۸۲) بر اساس استفاده از جدیدترین آمار رسمی منتشر شده در بخش اقتصادی و در بخش آموزش عالی انجام خواهد شد. از این رو مساله اصلی این پژوهش مقایسه مزیت نسبی آشکار شده آموزش عالی و ارزش افزوده بخش های اقتصادی در استان کردستان و بررسی تغییرات آن در یک دوره چهار ساله خواهد بود.

۱-۳- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق

از آنجاییکه استان کردستان به عنوان یکی از محرومترین استانهای کشور به دلیل عدم توفیق در تجهیز مناسب منابع و امکانات مادی و انسانی هیچگاه در طول سه دهه اخیر قادر به حفظ و نگهداشت ازدیاد طبیعی جمعیت خود نشده و به مثابه یک قطب جغرافیایی دائماً مازاد نیروی کار و مهاجر فرست در سطح ملی عمل کرده است، به طوری که نتایج حاصل از مطالعات جامع توسعه اجتماعی- اقتصادی استان کردستان نشان می دهد که در طی ۳۰ سال آینده در حدود ۳۷۵ هزار نفر به شمار نیروی کار استان اضافه می شود و میزان جمعیت

^۱ Revealed Comparative Advantage (RCA).

^۲ ارزش افزوده (Value Added): ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستانده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می گویند پس از کسر مصرف سرمایه ثابت از ارزش افزوده ناخالص، ارزش افزوده خالص به دست می آید (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۷).